

VĚK OSVÍCENSTVÍ (18. století)

2. Evropa v osvícenství

Dobrá, víme tedy už, čím se tato celá epocha osvícenství vlastně vyznačovala. Pojďme se tedy podívat, alespoň modelově, na ty nejdůležitější evropské státy a povězte si, jak se s celou touto érou novinek a změn vypořádaly.

To, jestli se v dané zemi osvícenské myšlenky uchytí nebo ne, záleželo opravdu dost na samotných panovnících. A jeden z vladařů, který dal reformám opravdový průchod, dosedl například na trůn jedné mocné německé země. Asi si ještě vybavujete, že už od II. poloviny 10. století mluvíme o Německu jako o tzv. „Svaté říši římské národa německého“. Jenže prakticky se o žádného následníka dávného impéria rozhodně nejednalo. Šlo přece jen o jakýsi dost uvolněný spolek různých států a státek, kterým vládla sice habsburská dynastie z Vídně, ale v jednotlivých částech Německa si v podstatě vládla knížata sama. Nejschopnějším knížectvím se stalo na začátku 18. století jakési Prusko, a tak bylo povýšeno dokonce na království. Právě zde se objevuje už zmíněná silná osobnost panovníka Fridricha II. (1740-1786) z rodu Hohenzollernů. Byl to on, který posílil v německém národu ono vlastenectví, na základě kterého začali Němci vcelku vážně přemýšlet o svém budoucím sjednocení (které se nám mimochodem na čas stalo osudným). Ale je nutno říct, že právě Fridrich II., mnohými označován za tzv. „Velikého“ se snažil z Pruska vytvořit jakýsi vzorový stát pro ostatní německé země. Sama naše panovnice Marie Terezie (o které bude řeč v další kapitole) se v mnohých moderních reformách nechala inspirovat tímto vladařem. I když je pravda, že s ním také dost dlouhou dobu vedla vcelku krutou válku.

Podobně silnou osobnost měli na trůně v době osvícenství i Rusové. Jednalo se o cara Petra I., kterému pro tuto éru typický přídomek „Veliký“, jeho lid také zrovna neupíral. I on už měl dost starodávného barbarského státu divochů, nad kterým každý ofrňoval nos, a chtěl z Ruska udělat moderní zemi, která bude podobná vyspělým státům západní Evropy. Vždyť si také sám osobně západní Evropu pěkně podrobně prohlédl. A nizozemské lodě, ze kterých se drahé zboží doslova sype do moře cestou z důvodu přeplnění, ho naprosto uchvátily. Kéž by i Rusko mohlo mít taková plavidla a takový průmysl. Petr se ani nebál do své země různé západní mistry a loďáře pozvat. Proč by měli žít nadále ve staré době? Tohle přebudování Ruska v osvícený stát ho sice stálo hodně bojů (ať už proti vlastní konzervativní šlechtě nebo proti nebezpečným Švédům), ale nakonec se mu určité změny přece jen povedly. Mezi ně patří i výstavba velkého přístavního města, které nese jeho jméno, totiž Petrohrad. Stalo se dokonce největším městem v severní Evropě. Přesto se však Rusko od těch typických západoevropských států v něčem lišilo. Chybělo zde více tolerance. Podle systému samoděržaví, který osvícenství rozhodně nezrušilo, byl každý reptal zbičován a popraven. Ono je to všechno vidět i na nevolnictví, které si na své odstranění v Rusku počká ještě nějakých sto let (na rozdíl od ostatní Evropy). Přesto se Rusko za Petra pohnulo dost dopředu.

I Anglie by patřila mezi země, které si v této době dobývají své postavení mezi moderními státy Evropy, vždyť byla nazývána dokonce „dílou světa“. Mimochodem právě Angličané ve II. polovině 18. století zabrali Austrálii. Na různých průzkumných cestách okolo Austrálie a Oceánie se podílel anglický námořník James Cook. Angličané Austrálii tak trochu ukradli Holanďanům, kteří ji zaregistrovali už 100 let před Cookem, ale to je prostě směla.

Trochu složitěji vypadá situace ve Francii. Jednalo se sice o zemi, ve které osvícenští vědci pracují např. na vydání obrovské encyklopedie, která měla shrnovat veškeré dosavadní vědění. Je to stát, ve kterém žilo mnoho moderních osvícenských filozofů, ale přesto vláda rozvoji moc nepřála. Naši známí Bourboni (v podobě Ludvíka XV., popřípadě Ludvíka XVI.) neustále prohlubují finanční krizi. Už na sklonku vlády krále Slunce se Francie blížila ke státnímu bankrotu. A teď se situace jenom zhoršovala, sama Marie Antoinetta (dcera Marie Terezie a současně manželka francouzského krále Ludvíka VI.) celou krizi dost urychlovala. Milovala plesy, rozhazování peněz, nákladné večírky, život plný šlechtických radovánek a výstředností... Sám její bratr Josef II. ji musel v jednom z dopisů napomenout, že jestliže to takhle půjde dál, neskončí celá situace jinak než nějakou ošklivou revolucí. A tak se doopravdy stalo, naše milá Antoinetta si mohla se svým manželem na vlastní kůži vyzkoušet nový popravčí nástroj, totiž gilotinu, ale nepředbíhejme, samotná poprava bude spadat až do období dalšího, tedy do romantismu.

Osvícenství tedy mělo za úkol proměnit svět v cosi modernějšího. Někde to vyšlo více a někde méně, ale na většině území to znamenalo přechod k vyhroceným krvavým revolucím. O těch bude řeč (jak už jsem říkal) v následujícím oddíle. Snad jen už teď poznamenejme, že po „věku rozumu“ opět zvítězí „věk emocí“.)